

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

ONNEN AVAIN

Millaisista palasista koostuu esiintyvän taiteilijan onnellisuus?

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikki- ja draamainstituutti
Muusikko AMK
Musiikkiteatteri
Opinnäytetyö
Syksy 2013
Anna-Maija Jalkanen

Lahden ammattikorkeakoulu
Musiikki- ja draamainstituutti

JALKANEN, ANNA-MAIJA:

Onnen avain
Millaisista palasista koostuu esiin-
tyvän taiteilijan onnellisuus?

Musiikkiteatterilinjan opinnäytetyö, 30 sivua, 1 liitesivu

Syksy 2013

TIIVISTELMÄ

Tutkin taiteellis-toiminnallisessa opinnäytetyössäni, millaisista palasista koostuu esiintyvän taiteilijan onnellisuus. Samalla haen vastauksia omaan elämäni, millaisista asioista koostuu oma onnellisuuteni. Haastattelin kolme eri-ikäistä ja erilaisessa elämäntilanteessa olevaa näyttelijää. Kysyin heiltä, mikä tekee heidät onnelliseksi ja yritin selvittää, löytyykö jokin punainen lanka esiintyvän taiteilijan onnellisuuteen. Pohdin erityisesti, kuinka suuri osa työllä ja itsensä toteuttamisella on esiintyvän taiteilijan onnellisuuden kanssa.

Asiasanat: onnellisuus, teatteri, elämänhallinta, ilmaisu

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Musical Theatre

JALKANEN, ANNA-MAIJA: The key to happiness
What is needed for a performing
artist's happiness?

Bachelor's Thesis in musical theatre, 30 pages, 1 page of appendix

Autumn 2013

ABSTRACT

In my thesis I examine what is needed for a performing artist's happiness? I'm also seeking answers for my own life; what kinds of things affect my own happiness? I interviewed three actors who are all different ages and all in different life situations. I asked them what makes them happy and I tried to find out if there is a common cause that makes for a performing artist's happiness. I am researching in particular how much an artist's work and self expression affect a performing artist's happiness.

Key words: happiness, work, life management, expression

SISÄLLYS

1	ONNEN AVAINTA ETSIMÄSSÄ	2
2	ESIINTYJÄ	4
2.1	Koulutus	5
2.1.1	Minun koulutukseni	5
2.2	Millaisia töitä teatterialalla?	6
2.2.1	Musiikkiteatteri	6
2.2.2	Minä ja työ	7
3	ONNELLISUUS JA ONNEN MÄÄRITELMIÄ	9
3.1	Onni kärsimyksen vastakohtana	9
3.2	Onnellisuuden tunne	10
3.3	Itsensä toteuttaminen esiintyjänä	10
3.3.1	Hurmos	11
3.4	Onnellisuus elämänasenteena	11
4	ONNEN PALASET	13
4.1	Oman onnen ainekset ja esiintyvän taiteilijan arki	13
5	HAASTATELTAVAT JA MINÄ	17
5.1	Miksi esiintyjä	19
5.1.1	Muut vaihtoehdot uralle, onko niitä?	20
5.2	Ammatillinen menestys ja onni	22
5.2.1	Kollegojen menestys ja ulkopuolelta tulevat paineet	23
5.3	”Normaali elämä”	26
5.4	Haaveita, toiveita ja esiintyvän taiteilijan onnellisuus	28
6	LÖYTYIKÖ AVAIN?	30
6.1	Epävarmuuden harmoniaa	30
	LÄHTEET	32
	LIITTEET	33

1 ONNEN AVAINA ETSIMÄSSÄ

”The very purpose of our life is to seek happiness”

Dalai Lama XIV

Valmistun pian Lahden ammattikorkeakoulun musiikkiteatterilinjalta esiintyjän ammattiin. Olen ollut koko opintojeni ajan mukana työelämässä, ja tälläkin hetkellä toimin freelance-näyttelijänä Helsingin kaupunginteatterissa. Valmistumisen lähestyessä ja kokonaan työelämään siirtyessäni mieltäni askarruttaa esiintyvän alan hyvät ja huonot puolet. Heti opintojeni alkuvaiheessa minussa heräsi kysymys: mikä on se asia, joka ajaa ihmiset lavalle? Miksi he ovat valmiita antamaan palan sielustaan ja asettamaan itsensä alttiiksi kaikelle kritiikille?

Ihminen pyrkii perustarpeensa mukaan olemaan onnellinen. Minulla henkilökohtaisesti on aina ollut tarve toteuttaa omaa olemassaoloani taiteen kautta. Siitä heräsi kysymysten sarja: Olenko onnellinen? Olenko onnellinen opiskellessani ja toteuttaessani tätä unelmieni ammattia ja mitkä ovat alan varjopuolet? Pitääkö aina olla riutuva ja kärsivä taiteilija tehdäkseen uskottavasti töitä vai voisiko kenties esiintyjäkin elää täysipainoista ja onnellista elämää? Onko se työ- vai arkielämä, joka tekee minut onnelliseksi? Tämä kaikki kiteytyi yhteen kysymykseen, johon yritän löytää vastausta: millaisista palasista koostuu esiintyvän taiteilijan onnellisuus?

Keräsin aineistoa haastattelemalla kolmea esiintyvän alan ammattilaista. Kysyin heiltä kaikilta samat kysymykset. Nauhoitin haastattelut minidisc-nauhurille ja kirjoitin ne sen jälkeen auki. Haastattelut tapahtuivat kolmessa eri paikassa: kotonani, haastateltavan kotona sekä Helsingin kaupunginteatterilla. Kaikki haastateltavat ovat toisistaan täysin poikkeavissa elämäntilanteissa, ja he ovat myös erikäisiä. Oli mielenkiintoista kuulla, miten eri tavoin he suhtautuivat tämän ammatin tuomiin paineisiin, mitä onnellisuus heille on ja mikä saa heidät pysymään alalla. Omat pohdintani aiheesta perustuvat viimeisimpään työhöni, Tohtori Zivago-musikaaliin Helsingin kaupunginteatterissa. Näyttelen teoksessa yhtä naispäärooleista, ja mietin ammatillisen menestyksen vaikutusta omaan onnellisuuden tilaani. Kirjallisena lähdemateriaalina käytin elämäntaitokirjallisuutta sekä filoso-

fistakirjallisuutta ja teatterialan kirjallisuutta.

2 ESIINTYJÄ

”Pidän näyttelemisestä, se on hauskaa. Haluan olla ihmisten edessä hauskuuttamassa niitä. Toisille tulee iloinen mieli kun he katselevat esityksiä.”

Sanni Porento

Esiintyvän taiteilijan ammatti on monimuotoinen; se voi olla tanssia, laulua, näyttelemistä, oikeastaan mitä vain maan ja taivaan väliltä. Keskityn opinnäytetyössäni teatterin piiriin, jossa parhaimmillaan yhdistyvät kaikki nämä edellämainitut asiat. Olen tällä hetkellä freelance-näyttelijä, ja minua ovat aina viehättäneet esiintyjän ammatissa hetket, joista jokainen on erilainen; tunnen veren virtaavan suonissani ja tiedän olevani elossa. Silloin en tiedä tulevasta, mennyt on jo mennyttä ja ainut hetki on tässä ja nyt. Phil Stutz ja Barry Michels puhuvat tästä aiheesta kirjassaan *Onnen työkalut*, he käyttävät termiä *Vaara*. *Vaara* on onnellisuuden tavoitteluun tarvittava työkalu. Stutz ja Michels opastavat yksilöä mielikuvitusleikkiin, jossa näkee itsensä makaamassa kuolinvuoteellasi. Vanhempi minäsi tietää, kuinka tärkeä nykyhetki on, koska häneltä aika on käymässä vähiin. Tunnet syvää kätettyä pelkoa, että olet tuhlannut elämäsi. Tämä synnyttää rajun paineen toimia heti, hetkessä. (Stutz & Michels 2013, 201.) Tämän lukiessani löysin ehkäpä oman tarkoitukseni sille, että olen esiintyjä. En halua katua tekemättä jääneitä asioita kuolinvuoteellani, ja haluan käyttää minulle annetut lahjat esiintyjän työssäni.

”Tuntemani voima juontui siitä, että olin hyväksynyt ensimmäisen kerran elämässäni – ajan rajallisuuden. Minulla ei ollut varaa haaskata sitä märehittämällä menneitä tai haaveilemalla tulevasta. Ainoa merkittävä asia oli se, mitä parhaillani tein” (Stutz & Michels 2012, 198.)

2.1 Koulutus

Vuonna 2000 kaikista teatteritaiteilijoista lähes 80 %:lla oli jokin ammatillinen koulutus. Noin puolella heistä oli yliopistotasoinen koulutus. Tanssitaiteilijoista ammatillinen koulutus oli yli 80 %:lla ja yliopistotasoinen koulutus lähes 20 %:lla kaikista. (Autio 2013, viitattu 27.10.2013.)

Suomessa näyttelijäksi voi opiskella kahdessa yliopistossa: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulussa Helsingissä ja Tampereen Yliopiston Teatterityön Tutkinto-ohjelma Nätyllä. Näyttelijän ammattia voi myös opiskella kansanopistoissa, esimerkiksi Lahden kansanopistossa tai Pohjois-Karjalan opistossa. Näyttelijäksi on monta reittiä, ja alalle päästäkseen ei tarvita välttämättä koulutusta: jotkut teatterit ottavat edelleen halukkaita näyttelijäharjoittelijaksi, jolloin työssäoppiminen muodostuu esiintyjän koulutukseksi. Itseään voi kouluttaa myös avoimessa yliopistossa, erilaisilla kursseilla ja ulkomailla. Näyttelijäntyötä ja sen pedagogiikkaa sivuava opinahjo on Helsingin Metropoliaassa. Jossa suoritettava tutkinto on teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK).

2.1.1 Minun koulutukseni

Olen valmistumassa Lahden ammattikorkeakoulun Musiikki- ja draamainstituutista musiikkiteatterilinjalta (muusikko AMK). Lahden ammattikorkeakoulu on tarjonnut ainutlaatuista opetusta juuri musiikkiteatteria varten valmistavana kouluna. Valitettavasti linja on lakkautettu, ja vastaavaa koulua ei löydy muualta Suomesta.

Ennen Lahden koulua opiskelin laulua Helsingin Pop & Jazz Konservatoriossa kolmen vuoden ajan. Opiskeluun liittyi keikkailua laulajana erilaisissa cover-yhtyekokoonpanoissa, ja musiikin tyylilajit vaihtelivat jazzmusiikista rockiin. Opiskeluaika Pop & Jazz Konservatoriossa rikastutti tulkintaani eri tyylilajin kappaleissa, ja se luonut minulle todella hyvän laulullisen pohjan teatteria varten, joka onkin aina ollut minun vahvuuteni.

Kaikista tärkeimpänä kouluna olen kokenut juuri työelämässä oppimisen. Silloin on pakko pärjätä kovien tekijöiden joukossa, ja se kehittää ihmistä. Näyttelemine ja lavalla olo ovat käsityöläislajeja, joita ei voi oppia muuta kuin tekemällä. Koulussa on tietenkin omat hyvät puolensa: saa kokeilla erilaisia asioita rauhassa ja yleensä turvallisessa ympäristössä. Itse olen kokenut kuitenkin oppilaiden välillä ilmenevän kilpailuvietin usein rasitteena, ja silloin en tunne oloani turvallisiksi. Työkenttä sopii minun pirtaani parhaiten, ja nautin siitä, että saan haasteita.

2.2 Millaisia töitä teatterialalla?

Teatteri on keskeinen osa maamme kulttuurielämää ja suosittu taidemuoto. Teatteri voi olla keskittynyt esimerkiksi aikuisten puhenäytelmiin, lasten- ja nuortennäytelmiin tai tanssiesityksiin. Suomessa toimii 160 erityyppistä ammattiteatteria: melkein kaikissa 25 000 asukkaan kaupungeissa on oma kiinteä ammattiteatterinsa. Teatteritarjontaa rikastuttavat eri puolilla maata toimivat lukuisat teatteri- ja tanssiryhmät. Suomalaisen teatterin erityispiirre on laaja kesäteatteritoiminta. Teatteriala työllistää eri tehtävissä yhteensä noin 3 600 henkilötövuoden edestä, joista vakinaisen henkilöstön osuus on noin 2 600. Osa-aikaisuudet ja vierailijatehtävät työllistävät tilapäisesti vuosittain noin 1 000 henkilötövuodella. Valtion ja kuntien määrärahat vaikuttavat teattereiden toiminta- ja työllistämisedellytyksiin. (Autio 2013, viitattu 27.10.2013.)

Näyttelijä voi työskennellä teatterissa kiinnityksellä (nykyisin kiinnitykset ovat yleisimmin 2-vuoden mittaisia) tai produktiokohtaisesti freelance-näyttelijänä, mikä mahdollistaa töiden tekemisen eri kaupunkien teattereissa jopa samaan aikaan. Esiintyjät voivat myös työllistää itse itseään omilla produktionilla hakemalla apurahaa tai perustamalla oman teatteriseurueen.

2.2.1 Musiikkiteatteri

Suomessa musiikkiteatterin suosio jatkaa nousuaan. Kaupunginteattereissa tuotetaan useasti ainakin yksi musikaali esityskautta kohden. Musiikkiteatteri on haastava taidemuoto, sillä siinä tarvitaan todellisia moniosaajia, jotka osaavat näyttellä,

laulaa ja liikkua. Valitettavasti tähän ei enää ole koulutusta Suomessa, sillä Lahden ammattikorkeakoulun Musiikki- ja draamainstituutti lakkautetaan. Musiikki-teatterin tekijöiden on siis oltava itse aktiivisia omassa kouluttautumisessaan. Taitojen ylläpitämiseen ja uuden oppimiseen voi vaikuttaa käymällä tanssi- ja laulutunneilla sekä näyttelijäntäytön kursseilla.

Osa teattereiden musikaaleista miehitetään talon omilla näyttelijöillä. Tähän asiaan vaikuttavat teatterin sisäiset suhteet sekä raha. Useasti on halvempaa käyttää teatterin omia näyttelijöitä, vaikka taitotaso ei vastaisikaan musikaalin vaatimuksia. Musiikkiteatteriproduktioihin on mahdollista hakea myös koe-esiintymisten kautta. Mielestäni tämä on positiivinen asia: jokainen näyttää parasta osaamistaan, ja terve kilpailu pitää hakijoiden tason korkealla. Silloin päästään myös esityksen kannalta parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen.

2.2.2 Minä ja työ

Olen tehnyt monenlaisia töitä esiintyvänä taiteilijana. Aloitin laululla, se tuntui aina kumpuavan minusta ulos luonnollisesti. Tein paljon cover-keikkaa erilaisten yhtyeiden kanssa, lauloin taustoja eri artisteille ja tein omaa musiikkia. Laulu-keikoilla oli helppo työllistää itsensä, jos vain jaksoin myydä itseäni koko ajan joka suuntaan. Se oli uuvuttavaa, mutta toisaalta sama koskee kaikkia esiintyvän taiteen lajeja.

Tanssiminen on aina ollut minulle tärkeintä heti laulun jälkeen. 20-vuotiaana osallistuin monenlaisiin tanssikilpailuihin, ja harrastin vakavissani flamenco. Valitsin lauluun panostamisen tanssin sijaan, mutta kuitenkin olen tehnyt töitä musikaaleissa myös tanssijana.

Viimeiset kuusi vuotta olen tehnyt töitä musikaaleissa ympäri Suomea. Töitä on ollut kyllä vaikea löytää, ja yhtä työpaikkaa kohden hakijoita on sata muuta tyttöä. Kuitenkin jotain on aina löytynyt, kun vain jaksaa yrittää. Olen harvoin saanut töitä koe-esiintymisten kautta. Paras tapa on ollut hoitaa olemassa olevan työ hyvin, se on ollut paras käyntikorttini. Työt ovat olleet ihanan vaihtelevia, ja haastei-

ta on totisesti löytynyt. Olen esimerkiksi joutunut ylittämään itseni paikkaamalla ammattilaistanssijaa, ja liikkunut omien taitojeni ääri rajoilla, tai tekemällä roolin pikapaikkauksen vuorosanat käsissäni, kun vastaan tuijottaa täysi katsomo. Rakastan juuri tämän työn arvaamattomuutta, se tekee tämän mielenkiintoiseksi.

3 ONNELLISUUS JA ONNEN MÄÄRITELMIÄ

”Näin unta, että elämä on paratiisi.

Heräsin ja huomasin, että elämä on työtä.

Tein työtä ja huomasin, että elämä on paratiisi.”

Seneca nuorempi

Mitä onni on? Onko sitä mahdollista määrittää ja laittaa purkkiin?

Onko onni hetkittäin ilmenevä tunne vai pysyvä olotila?

3.1 Onni kärsimyksen vastakohtana

Ruediger Schache puhuu eräästä onnea ja täysipainoista elämää koskevasta perussäännöstä, joka koskee meistä jokaista. Sen mukaan ihminen on onnellinen silloin, kun onnettomuus ja kärsimys katoavat hänen elämästään. Schache tarkentaa vielä, että aina kun pääset eroon jostakin, mikä tekee sinut onnettomaksi, tulet onnellisemmaksi. (Schache 2012, 12.) Tällä tavoin yksinkertaistettuna onnellisuuden tavoittamisen ei pitäisi olla vaikeaa, mutta kuitenkin juuri tässä piilee mielestäni pulma. Jokaiselle ihmiselle onnea tuovat asiat ovat kuitenkin erilaisia, kuten myös asiat, jotka tekevät heidät onnettomaksi. Näitä seikkoja taas määrittää se, millainen ihminen on kyseessä ja mitkä asiat sopivat tai eivät sovi kyseisen ihmisen sielunmaisemaan. Toiselle onnea on laiskottelu, ja toinen kokee elämänsä merkitykselliseksi saadessaan tehdä rakastamaansa työtä.

Ehkä tärkeintä onkin etsiä vastauksia sisimmästään: mikä saa minut kärsimään ja millä teoilla voin vähentää kärsimyksen määrää? Huvittavinta tässä on mielestäni se, että meillä suomalaisilla ei ole oikeaa kärsimystä elämässä. Täällä ei tarvitse päivittäin kamppailla omasta ja perheensä henkiin jäämisestä. Toki meillä on köyhyyttä, mutta Suomessa sosiaaliturva on omaa luokkaansa. Olen itse elänyt rihattomana varsinkin opiskelujen alkuvaiheessa, ja silloin muistan miettineeni, että jos tulee oikein paha tilanne, voin aina mennä leipäjonoon. Kukaan ei kuole nälkään Suomessa. Sen sijaan pahoinvoivia ja onnettomia ihmisiä meillä on paljon, vaikka ulkoiset puitteet turvallisuudelle ovat kunnossa. Muistutan usein itseäni siitä, että minulla ei ole mitään valittamisen aihetta. Minulla ja avomiehel-

läni on katto pään päällä ja joka päivä ruokaa pöydässä, olemme etuoikeutettuja verrattuna suurimpaan osaan ihmisistä maapallolla.

Ehkäpä kärsimys voi tuoda myös onnea, ja jokapäiväinen taistelu saa arvostamaan juuri oikeita asioita elämässä. Voi olla, että meillä suomalaisilla perspektiivi on vääristynyt, ja jos vain ymmärtäisimme millaisen aarteen päällä istumme, kärsimys muuttuisi onnellisuudeksi.

3.2 Onnellisuuden tunne

Onko onnellisuus hetkellistä vai pysyvää? Onko onni sama kuin onnellisuus?

Henkisen kasvun kouluttajana tunnettu Jaakko Muhonen on sitä mieltä, että onni on tilapäinen tyytyväisyyden tunne, joka syntyy jonkin tavoitteen saavuttamisesta (Muhonen 2013, viitattu 27.10.2013). Onni ei siis ole pysyvä onnellisuuden olotila, se on hetkellistä. Esiintyvällä alalla ilmenee paljon juuri näitä hetkellistä onnea tuottavia asioita. Ne ovat nopea nautinto, joka kuitenkin haihtuu pois. Onnellisuus on siten pääteltyä jotakin muuta. Mietin kuitenkin voisiko onnellisuus koostua monesta hetkellisestä onnen tunteesta, sillä ne kuitenkin tuottavat mielihyvää.

3.3 Itsensä toteuttaminen esiintyjänä

Kuten jo johdannossa mainitsin, minulla on ollut suuri tarve toteuttaa itseäni esiintymisen kautta. Työni ei ole vain työtä, vaan elämäntapa. Se ei tarkoita sitä, että työ olisi koko elämäni, mutta huomaa voivani huonosti, jos en pääse toteuttamaan itseäni taiteellisesti. Haasteet ja onnistumisen tunteet työelämässä ovat minulle tärkeitä.

Lähdinkin selvittämään työn merkitystä haastattelujen kautta: kuinka suuri osa loppujen lopuksi työllä on esiintyvän taiteilijan onnellisuuteen? Onko se, että saa tehdä rakastamaansa työtä, jo itsessään onnellisuutta vai kenties jotain ihan muuta?

3.3.1 Hurmos

Esiintyvällä alalla on mielestäni paljon asioita, jotka tuovat hetkellistä onnea, hurmosta. Näitä ovat ensi-illat, uuden työn saaminen tai onnistumisen tunne lavalla. Adrenaliinipiikit ovat koukuttavia, ja itse huomaan tarvitsevani niitä. Ei ole mitään mahtavampaa tunnetta kuin, esityksen jälkeen jännitys purkaantuu ja on jälleen ylittänyt itsensä. Hurmos on luultavimmin se olotila, mihin esiintyjät alitajuisesti tähtäävät. Aina tätä oloa ei voi saavuttaa, varsinkin jos sama teatteriesitys on pyörinyt jo vuoden päivät. Keho täyttyy kuitenkin adrenaliinista, halusi tai ei, ja henkinen valmistautuminen illan esitykseen alkaa automaattisesti jo aamulla.

Hurmos, adrenaliinipiikit ja muut hetkelliset nautinnot eivät kuitenkaan ole pysyvän onnellisuuden aineksia, tai toisaalta ehkä tulenkin siihen lopputulokseen, että juuri näitä palasia tarvitaan esiintyvän taiteilijan eheään onnellisuuteen.

3.4 Onnellisuus elämänasenteena

Onnellisuus on pysyvä eheä oleminen ja elämänasenne, se on onnea ilman erityistä syytä (Muhonen 2013, viitattu 27.10.2013). Tämä seikka määrittelee onnellisuuden aika osuvasti mielentilaksi, johon eivät pääse käsiksi ulkopuolelta tulevat asiat. Voisiko se olla näin? Voiko ihminen olla onnellinen sairaana, työttömänä, rahattomana tai perheettömänä? En sulje tätä mahdollisuutta pois, mutta mielestäni tietyt raamit elämässä tuovat onnellisuutta.

Onko onnellisuus elämänasenteena toteutunut omassa elämässäni? Haluaisin sanoa, että parhaimmillaan kyllä. Minulla on ollut rahattomia ja työttömiä kausia elämässäni, mutta muistan kuitenkin olleeni onnellinen. Toki ulkopuoliset paineet vaikuttivat mielentilaani, mutta vain hetkellisesti: toiveikkuus ja unelmat tulevaisuudesta veivät aina voiton. Unelmat paremmasta tulevaisuudesta olivat siis voimavara: voisiko tämä olla se konkreettinen asia, joka mahdollistaa ihmisen onnellisuuden mahdottomissakin tilanteissa? Vaikka hetkessä eläminen on onnellisuuden kannalta tärkeitä, ovat myös unelmat tulevaisuudesta. Ilman niitä minulla ei ainakaan olisi tunnetta elämän liikkuvuudesta ja kaikista mahdollisuuksista, jotka

voivat odottaa nurkan takana. Toiveikkuus ja optimismi ovat minulle avainsanoja onnellisuuden elämänsentena.

4 ONNEN PALASET

”Kaikki on hyvin epävarmaa, ja juuri se tekee minut levolliseksi.”

Tove Jansson

4.1 Oman onnen ainekset ja esiintyvän taiteilijan arki

Esiintyvän taiteilijan ammatinvalinta on mysteeri: koulutukseen on vaikea päästä, ala on useasti pätkä- ja keikkatyötä, työajat ovat epäsäännölliset, työnhakijoiden määrä on suhteettoman suuri verrattuna vapaana oleviin työpaikkoihin, negatiivisten asioiden lista on loputon. Kuitenkin itselläni, vaikka tiesin jo etukäteen alan varjopuolet, oli sellainen tunne, että ainoastaan esiintyminen ja lavalle pääseminen tekisivät minut onnelliseksi. Siksi olen tähdännyt tälle alalle jo nuoresta pitäen. Minulla oli selkeästi sisäsyntyinen tarve toteuttaa itseäni taiteen kautta. Aloitin viulunsoitolla 6-vuotiaana, ja pian aloin myös laulaa koulun kuorossa. Muistan, että minulla oli lapsena viha-rakkaussuhde viulunsoittamiseen. Halusin itse valita juuri viulun instrumentikseni, ja nautin sen antamista haasteista, mutta kuitenkin ainaiset tutkinnot ja harjoittelu saivat minut myös turhautumaan. Kaikesta huolimatta halusin soittaa ja esiintyä, se teki minut onnelliseksi. Lapsena harrastin myös kaikkia muita mahdollisia itseilmaisun lajeja: balettia, jazztanssia, taitoluisittelua ja koulun näytelmäprojekteja. Minulla oli näille asioille tarve, ja ne paransivat yksinäisen nuoren elämänlaatua.

Kaiken tämän esiintymistarpeen keskellä minulle on aina tärkeintä ollut perhe ja koti. Vanhemmat loivat meille turvallisen kodin, joka on tähän päivään saakka pysynyt minulle voimavarana. Saatan olla todella allapäin ja tuntea kaikki maailman murheet harteillani, mutta kun pääsen kotiin vanhempieni luokse, kaikki on jo paremmin.

Luonto on minulle myös tärkeä asia, olemme purjehtineet perheen kanssa kesäisin Kotkan saaristossa, mikä oli aina iloinen ja onnellinen asia. Saimme tutkia saaria, niiden kaunista luontoa ja nauttia merestä. Nämä kokemukset kannan mu-

kanani edelleen, esimerkiksi asuinpaikkani täytyy olla meren läheisyydessä, jotta voin halutessani päästä rauhoittumaan meren rantaan.

Olen huomannut hakevani nykyisessä esiintyvän taiteilijan työssäni ja elämäntilanteessani samaa tyytyväisyyden ja rauhallisuuden tilaa, joita sain lapsuudessa kotoani. Nämä kaikki edellä mainitut asiat ovat minulle tärkeitä, mutta en tiedä ovatko nekään onnellisuuden tae. Palaan tässä aikaisemmin mainitsemaani Jaakko Muhosen oivallukseen, että onnellisuus on pysyvä eheä oleminen ja elämänsäntä, se on onnea ilman erityistä syytä. Miten sen voisi saavuttaa tällä esiintyvällä alalla, joka tuntuu suurimman osan aikaa nuoralla tanssimiselta?

Freelance-näyttelijän arki on epävarmaa, ja silloinkin kun on töitä, epävarmuus tulevasta jyskyttää takaraivossa. Tässä voisin peilata omia kokemuksiani viimeisimpään työhöni: suuren luokan musikaali Suomen suurimmalla lavalla ja näyttelen yhtä viidestä pääroolista. Alun perin olin kyseisen roolin understudy (paikkaaja, jos näyttelijä sairastuu), mutta näyttelijän jäädessä äitiyslomalle pääsin harjoittelemaan ja näyttelemään roolin. Tunne oli samaan aikaan mielettömän ihana ja pelottava. Tällaista näytön paikkaa olin odottanut, ja nyt kun se oli edessäni, en tiennyt pärjääkö. Olin onnellinen työstä, jonka olin saanut ja samalla pelkäsin jo tulevaa: entä jos tämän jälkeen en pääse enää tekemään lisää töitä? Tässä voisin käyttää termiä onnetoman onnellinen, koska juuri sitä minä olin sillä hetkellä.

Harjoituskausi oli minulle rankka, sillä muissa rooleissa oli ammattinäyttelijöitä, jotka olivat tehneet tätä työtä vähintään viimeisen vuosikymmenen verran. Vaikka laulu onkin minun vahvuuteni, minulla oli koko ajan sellainen tunne, etten riitä. Se johtui tunteesta, että jään näyttelijäntyöllisesti alakynteen. Onneksi kaikki ihmiset ympärilläni, varsinkin vastaanäyttelijäni, olivat kannustavia ja antoivat hyviä neuvoja ongelmien ratkaisuun. Vasta ensi-ilta viikolla minusta alkoi tuntua, että olen ehkä ansainnut tämän paikan, jossa olen. Olen ymmärtänyt vasta jälkepäin, miten lyhyessä ajassa jouduin synnyttämään niin ison roolin. Johtuen erikoistilanteesta harjoituskauteeni roolia varten oli noin kolme viikkoa, kun muilla se oli kolmen kuukauden verran. Parhaimmillaan esityksen harjoittelu oli hauskaa, ja koin välillä pieniä onnistumisen tunteita. Kuitenkin suurin osa harjoituksista päättyi minulla pukuhuoneessa kyyneliin. Tuntui siltä, etten osaa, vihdoinkin näin

hieno mahdollisuus ja en osaa. Jälkikäteen ajateltuna se oli osa prosessia, piti uskaltaa olla huono, jotta voi olla hyvä. Nämä seikat aiheuttivat tietenkin ylimääräistä painetta, ja en muista, että elämässäni olisi silloin ollut muuta kuin työ. Sanoin avomiehelleni, että hän saisi minut takaisin taas ensi-illan jälkeen.

Harjoituskaudet ovat aina stressaavia ja hajottavat kotielämää. Kuitenkin kerta kerralta oppii paremmin käsittelemään asioita järkevästi ja suhtautumaan harjoituksiin elämän perspektiivin säilyttäen. Kuitenkin jossain vaiheessa harjoituskautta huomaan aina lipuvani pois omasta arkielämästäni. Ajatukset pyörivät koko ajan teoksen äärellä, ja kaikki puheenaiheet liittyvät työhön. Toki ensi-illan jälkeen tilanne rauhoittuu, kun päästään tekemään itse työtä, mutta ennen sitä eläminen yhteisessä kodissa on vaikeaa. Avomieheni ei ole alalla ja opiskelee täysin muuta ammattia. Välillä on vaikeaa löytää yhteistä säveltä, koska työ on niin iso osa minua. Kuitenkin loppujen lopuksi meillä eri ammatit ovat kääntyneet yhteiseksi voimavaraksi. Avomieheni saa kuunnella teatterimaailman hullutuksia, ja hän vuorostaan palauttaa minut takaisin maan pinnalle, kun liihottelen liian korkealla.

”Vapaus on tärkein asia.”

Tove Jansson

Huoli tulevista töistä on aina mukana kulkeva rasite, mutta sekin ehkä helpottuu, jos saa työnnettyä jalan mahdollisimman monen oven rakoon. Tässä asiassa olen huomannut, että omaa suhtautumistaan pitää muuttaa, pitää pysyä toiveikkaana. Juuri tämä herkkyyys asioiden menettämisestä saa minut arvostamaan tämänhetkistä työpestiäni entistäkin enemmän, ja jos jossain vaiheessa minulle siunaantuisi kiinnitys jostakin teatterista, osaisin varmasti arvostaa sitä. Tällä hetkellä tilanne on kuitenkin auki, ja toisaalta nautin siitä suunnattomasti.

Mielestäni parasta freelance-näyttelijän työssä on arki esityskaudella. Saa nukkua pitkään ja voi hoitaa arjen asioita päivisin, kun muu kansa käy töissä, ruuhka-ajat eivät koske sinua. Oma aika käy minulla meditatiivisesta tilasta. Silloin jää aikaa luovuudelle ja itsensä kehittämiseksi. Yksi oman onnellisuuden aineksista on ehdottomasti eteenpäin pyrkivä liike, saan nautintoa uusien asioiden opiskelusta ja

tulevaisuuden suunnittelusta. Maailma on pullollaan mielenkiintoisia asioita, jos niihin vain uskaltaa tarttua ja kokeilla. Päivisin tapahtuvan aktiviteetin jälkeen illalla saa mennä teatterille rakastamaansa työhön, esitys on jo synnytetty, ja jäljellä ei ole muuta kuin esiintymisestä nauttiminen.

Tuntuu siltä, että omassa onnellisuuden palapelissä on niin monta palaa, että niitä kaikkia on vaikea löytää. Kuitenkin lähdän etsimään vastausta kysymykseen: millaisista palasista koostuu esiintyvän taiteilijan onnellisuus. Sitä koitan selvittää, ja ehkä tällä tutkimusmatkallani löydän vastauksia näinkin vaikeaan kysymykseen. Samalla selvitän oman onnellisuuteni palasia: yhdistääkö meitä esiintyviä taiteilijoita jokin onnellisuuden määritelmä? Näihin kysymyksiin yritän löytää vastauksia haastateltavien kautta.

5 HAASTATELTAVAT JA MINÄ

Haastattelin kolmea eri ikäistä ja erilaisessa elämäntilanteessa olevaa esiintyjää. Kysyin heiltä paljon esiintyjän ammattiin liittyviä kysymyksiä, kuten miksi halusi alun perin esiintyjäksi, onko normaalia perhe-elämää mahdollista yhdistää tähän ammattiin ja mikä tekee heidät onnellisiksi.

Minua kiinnosti erityisesti, mikä on iän vaikutus vastauksiin. Olisiko myös osa minun epävarmuuksistani iästä johtuvaa? Mielenkiintoista olisi löytää myös mahdollisia yhtymäkohtia haastateltavien välillä iästä huolimatta, jokin punainen lanka esiintyvän taiteilijan onnellisuuteen.

Halusin pitää haastateltavat anonyymeina, joten kutsun heitä henkilöiksi A, B ja C.

Henkilö A on 25-vuotias mies, joka asuu yksin Helsingissä ja on saanut kiinnityksen näyttelijäksi Helsingin kaupunginteatteriin. Hänen elämänsä näyttäisi olevan ammatillisesti ja päällisin puolin kunnossa, mutta hän sanoo sisimmässään myrskyävän; hän etsii tällä hetkellä omaa paikkaansa elämässä. Pientä valoa tunnelin päässä tuo kuitenkin ensimmäinen oma asunto ja uusi vakituinen työpaikka:

”Kiinnitys toi helpotusta freelancerin stressaavaan arkeen, ei tarvi koko ajan pelätä että tän jutun jälkeen mulla ei ole enää töitä. Tällä hetkellä tuntuu, että mun kiintopiste ja koti on teatteri.”

Henkilö B on 31-vuotias nainen, joka asuu avomiehen ja pienen lapsen kanssa Helsingissä. Molemmat sekä hän että mies ovat näyttelijöitä ja kiinnityksellä Lahden kaupunginteatterissa. Hänellä on henkisellä tasolla iso murroskausi käynnissä. ”Tuntuu, että tällä hetkellä käyn todella isoja asioita läpi. Olen miettinyt mitä mä oikeasti haluan ja miten tulisin onnellisemmaksi tässä ammatissa, mä huomaan, että mä olen aika tyytymätön tällä hetkellä siihen missä mä oon.” Hänen mielestään tällä asialla on kuitenkin myös hyvät puolensa, koska sellaiset tunteet potkivat eteenpäin elämässä ja auttavat tekemään rohkeita ratkaisuja, joita ei muuten tekisi.

Henkilö C on 51-vuotias nainen hän asuu Helsingissä kahden lapsensa kanssa, jotka eivät vielä ole lähteneet kotoa. Hän on aina ollut freelance-näyttelijä ja on nauttinut siitä aina. Ainut ryhmä, johon hän on kuulunut, on Stella Polaris-improvisaatioteatteri. Eronneena naisena hän nauttii nyt myös vapaudestaan ja siitä, että omaa aikaa on enemmän. Ikä tuo mukanaan rauhaa: ”Nautin oikeastaan tästä iästäkin, joka tuo jollain tavalla helpotusta, mutta sanottakoon siinä samassa että on aina se toinenkin puoli jonka kanssa joutuu kamppailemaan.”

Minä itse olen 30-vuotias nainen ja asun Helsingissä avomieheni kanssa. Valmistun koulusta pian, ja pohdin myös, miten se vaikuttaa minuun ja mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Ammatillisesti minulla ei ole koskaan ollut näin hyvä tilanne. Olen freelance-näyttelijä Helsingin kaupunginteatterissa, saan tehdä töitä omassa kotikaupungissani ja teatterissa, jossa olen aina halunnut työskennellä. Teen Zivago-suurmusikaalissa yhtä viidestä pääroolista, mikä on minulle unelmien täyttymys, ja tällaista tilaisuutta olen odottanut pitkään. Teen myös samaan aikaan töitä Turun kaupunginteatterin Jekyll & Hyde -musikaalissa. Samaistun henkilön B tuntemuksiin henkisestä olotilasta: minusta tuntuu, että olen tienhaarassa ja en ole varma, mihin suuntaan minun pitäisi lähteä vai pitäisikö vain pysyä paikallaan. Vaikuttaisiko se, että olemme samaa ikäluokkaa, meidän tapaamme tarkastella maailmaa? Olen onnellinen tämänhetkisistä töistäni ja unelmien toteutumisesta, mutta silti minusta tuntuu, että roikun jonkinlaisessa välitilassa. Siihen vaikuttaa varmasti se, että tulevaisuus on epävarmaa ja seuraavat työt eivät ole vielä selvillä. Toisaalta en tiedä, toisiko sekään minulle kaipaamaani sielunrauhaa. Ehkä nämä asiat liittyvät 30-vuotiaan ihmisen kasvukipuihin, kun pikkujalkaa pitäisi myös miettiä omia lapsia ja oman perheen perustamista.

5.1 Miksi esiintyjä

*”Minusta näytteleminen näyttää kivalta ja roolivaatteita on kiva pitää. Ja kasvo-
maalaukset esityksissä on kivoja.”*

Eveliina Kurki

Mikä saa ihmisen valitsemaan niinkin raadollisen työn kuin esiintyjän ammatin? Onko kaikki se kamppailu, itsensä likoon laittaminen ja epävarmuus alalla, juuri niitä asioita, joita haluaa selättää ja selviytyä voittajana, tekeekö se onnelliseksi? Aiemmin puhuin Vaarasta onnen työkaluna, ja se on ehkäpä konkreettisin asia, johon voin itse tarttua. Ihminen on onnellinen, kun hänen ei tarvitse katua mitään ja hän uskaltaa mennä rohkeasti unelmiaan kohti.

Kaikkia haastateltaviani ja minua yhdistää eräs asia. Kuten jo aikaisemmin totesin, minulla on ollut lapsesta asti sisäsyntyinen tarve tehdä tätä alaa. Myös kaikilla haastateltavilla asia on poikkeuksetta juuri näin. Henkilö B summaa mielestäni hyvin tämän ajatuksen: ”Tässä mä olen hamaan tappiin asti, mä oon naimisissa tän mun kutsumukseni kanssa.” Kaikki ovat aloittaneet esiintymisen jo lapsena, se on ollut heille selviö, jota kohti he ovat määrätietoisesti menneet.

Henkilö A:lla lapsuus täyttyi sellon soitosta. Joukkoon mahtui musisointia myös pianolla, rummuilla ja bassolla, sekä kuorot ja laulaminen kävivät myös tutuiksi. Vanhempien oopperalaulutaustalla oli suuri vaikutus musiikkiharrastuksen aloittamiseen.

Henkilö B:llä perheen vaikutus näkyy myös selvästi: kun oma perhe on alalla, se tuntuu luonnolliselta vaihtoehdolta. Hänen mielestään esiintyjäksi päätymiselle ei ole mitään sen kummempaa filosofista tai ideologista syytä, vaan ihan reilusti tarve olla esillä ja se paljon puhuttu kutsumus.

”Jos lähden muistelemaan, niin lapsena rakastin jo esiintymistä, se ei ole mulle koskaan ollut yllätys, että päädyn tälle alalle.” Näin henkilö C summaa ajatuksiinsa alalle päätymisestä. Hän oli aktiivisesti mukana koulun esiintymisissä ja päätyi musiikkiluokalle. Myöhemmin hän meni Oulun kaupunginteatterin Jazz-

tanssikouluun. Sen seurauksena hän kiinnostui teatterista ja tiedusteli teatterilta, voisiko avustaa näytelmissä. Sieltä hänen varsinainen kipinänsä teatteria kohtaan syttyi. Tämän jälkeen oli selvää, että Teatterikorkeakoulu oli hänelle ainut koulutusvaihtoehto, ja hän pääsi kuudennella yrittämällä Teatterikorkeakouluun sisään.

Minusta tuntuu, että meillä kaikilla ovat olleet samat haaveet lapsuudesta saakka. Kuten jo aiemmin puhuin sisäisestä tarpeesta päästä lavalle, niin minulla siihen liittyy vahvasti onnen tunne. Ajattelin, että elämäni olisi täydellistä esiintyjänä ja sitten olen onnellinen, kunhan saavutan tietyt maalit. Jälkikäteen ajateltuna tuo haaveilu oli suurinta onnen tunnetta. Esiintyvän taiteilijan ammatti on ollut kaksiteräinen miekka: olen onnellinen työmenestyksestä, mutta samalla olen hyvin tietoinen ja välillä jopa surullinen siitä, miten hauras jokainen hetki on. Ymmärrän, että voi olla, etten enää koskaan pääse tekemään yhtä ihanaa produktiota tai roolia. Epävarmuus horjuttaa. Toisaalta juuri se saa minut arvostamaan jokaista työtä, jonka pääsen tällä alalla tekemään, ja annan lavalla aina parastani, sillä mikään ei ole itsestäänselvää.

5.1.1 Muut vaihtoehdot uralle, onko niitä?

Olen viime aikoina pohtinut paljon työn merkitystä onnellisuuden yhtenä osana. Kuinka paljon se vaikuttaa minuun, ja olisiko minun mahdollista tehdä jotain muuta, joka tekisi minut onnelliseksi? Tätä kysyin myös haastateltaviltani: olisiko mahdollista tehdä jotain muuta työtä tai tunteeko samaa kutsumusta johonkin muuhun ammattiin? Tässäkin kohtaa rivit pysyvät tasaisina ja vastaus oli ei. Huomaan ajattelevani täysin samalla tavalla.

Minulla ei rehellisesti sanottuna ole ollut toista vaihtoehtoa, vaikka olen joutunut tekemään paljon hanttihommia johtuen freelancerin pätkätöistä, mutta se on leivän tuomista pöytään, jos omalla alalla ei juuri silloin ole töitä. Lapsena haaveilin ehkä hetken verran balettianssijan urasta, mutta se oli lähinnä ihanien tutujen ja kärkitossujen lumoa.

Laulamisesta tuli nopeasti minulle ainut ilmaisukeino ja tapa rauhoittaa itseni. Saatoin soittaa pianoa ja laulaa omakotitalomme kellarissa kaiken vapaa-aikani; unelmoin laulavani isolla lavalla suuren orkesterin kanssa hieno iltapuku päällä. Nyt jälkikäteen ajateltuna ehkä juuri nuo hetket, toiveet ja unelmat, jotka eivät vielä olleet toteutuneet, olivat sitä suurinta onnea. Silloin tuntui, että koko maailma oli avoinna minua varten ja ilmassa oli mahdollisuuksia loputon määrä. Ehkäpä juuri tuo oli se hetki, joka olisi pitänyt saada purkkiin.

Henkilö B sanoo, ettei hänellä ole ollut oikeasti mitään toista uravaihtoehtoa. Hänkin haaveili tanssijan urasta hetken nuorempana, mutta sekin olisi käynyt esiintyvän taiteilijan polkuja pitkin. ”Näyttelijän ammatti on mulle kutsumus ja mä en voi väistää sitä, mä en voi rakentaa ammatillista uraani ja olla tyytyväinen esimerkiksi vaihtamalla alaa paetakseni tän ammatin haastavia puolia.” Kutsumus tälle alalle toteutuu myös itselläni, ja vaikeuksista huolimatta haluan jatkaa. Luulen, että olisin onnettomampi tehdessäni jotain muuta työtä, jota kohtaan en tunne näin suurta intohimoa.

Myöskään henkilö A ei koe, että hänellä olisi ollut varteenotettavaa toista vaihtoehtoa uralleen. Hän haaveili yläasteella hetken aikaa musiikinopettajan ammatista, mutta se vaihtui pian takaisin estradin puolelle. Tämänhetkinen tilanne saattaa ahdistaa häntä välillä, kun kalenteri on kiinnityksen myötä buukattu täyteen aamusta iltaan. 25 vuoden nuoresta iästä huolimatta hän on tehnyt töitä jo sen verran, että tähtipöly ja glamour on karissut pois; jäljellä on raakaa työtä. Silloin hänellä herää taas ajatus musiikinopettajan työstä: olisiko se helpompaa, olisinko onnellisempi?

Henkilö C sanoo, että oikeaa toista vaihtoehtoa ei ole ollut, vaikkakin kirjailijan ura kävi joskus mielessä. Näyttelijän kipinä säihkyi vieläkin vahvasti, vaikka työvuosia on takana jo monta kymmentä vuotta. ”Mulla on edelleen se intohimo, vaikkakin se on välillä kadoksissa ja eri hetkissä se tunne on erilainen. Välillä on ihania esityksiä tai prosesseja joissa on mukana ja sen takia olen edelleen tässä, eli olen toivorikas.” Suurimpana varjopuolena tällä alalla hän mainitsee ihmisten liian suuret egot, jotka pahimmillaan kilpailevat produktioissa ja lavalla. Siinä

sysätään ihmiset syrjään ja aiheutetaan pahaa mieltä, ja se on C:n mielestä surullisin puoli tällä alalla. ”Tässä työssä pitäisi olla humanistiset päämäärät. Itsekkäät ihmiset vie voimavaroja, se on kaikista väsyttävien asia.” Samaan hengenvetoon hän kuitenkin toteaa, että egoisteja on varmasti jokaisella alalla ja esiintyvän alan positiiviset puolet voittavat nämä negatiiviset asiat. Se saa pysymään alalla.

Tämä tuo minulle toiveikkuutta tulevaisuutta ajatellen: on selvästi mahdollista löytää balanssi, olla onnellinen ammatissa ja säilyttää intohimo esiintymistä kohtaan. Tämän asian saavuttamiseksi täytyy löytää arkielämästä selkeä tasapaino teatterille. C sanoo, että joistakin näyttelijöistä näkee selvästi, että he ovat teatteri-teatteri-ihmisiä henkeen ja vereen, ja koko elämä on teatterissa. Hän itse ei kuulu tähän ryhmään, vaan nauttii omasta vapaa-ajastaan ja keksii aina jotain mielenkiintoista puuhattavaa tai jopa nauttii tekemättömyydestä.

Eräs vanhempi kollegani sanoi joskus minulle, että teatteria ei voi ammentaa teatterista, vaan oikeasta elämästä. Alan todella ymmärtää, mitä hän sillä tarkoitti. Ikä tuo selkeästi mukanaan rauhaa ja perspektiiviä, mutta ymmärrän sen, että päästäkseen tuohon pisteeseen on elettävä omat kasvukipunsa tämän alan suhteen. Oikotietä onneen ei ole.

5.2 Ammatillinen menestys ja onni

Mikä on ammatillisen menestyksen vaikutus onnellisuuteen esiintyvällä alalla? Tämän kysymyksen kohdalla tuntuu jälleen, että esiintyjän iällä on suuri vaikutus näiden asioiden käsittelemiseen. Haastateltavista huomaa, kun mennään nuorimmasta vanhimpaan, että nuorimmalla ammatillinen menestys on yhtä kuin onni. 30-vuotias aikuinen käy jo kamppailua siitä, miten haluaisi priorisoida asioita, ettei työmenestys horjuttaisi liikaa onnen herkkää tasapainoa, ja vanhin haastateltavista suhtautuu asiaan jo rennolla ja täydellisen erilaisella tavalla. Hän ei laita ammatilliselle menestymiselle enää suurta painoarvoa, ja tämä on varmastikin iän tuoma etu. Huomaan putoavani juuri tuohon välimaastoon, ja voin jälleen samastua henkilön B ja myös nuorimman henkilön A tuntemuksiin ammatillisen menestyksen vaikutuksesta omaan onnellisuuteeni.

Palaan aluksi nuorimpaan henkilöön A. ”Mä haluaisin uskoa, että ammatillinen menestys ei ole ainut onnen mittari, mutta tällä hetkellä mulla ei oikeastaan ole muuta kuin tää työ, mikä on vähän huono juttu. ”Tämä tuntuu olevan nuoren ihmisen intohimoa työtä kohtaan, mikä on ymmärrettävää. Asetun myös itse osittain tähän lokeroon, ja liian usein määritän itseäni ammatillisen menestyksen kautta.

Vanhin, henkilö C, sanoo onnellisuuden muodostuvan eri palasista. Juuri näitä onnellisuuden palasia yritän löytää, mutta hän myöntää kyllä, että onni voi horjua, jos saa pahasti takkiin jostakin työstä. Negatiivinen palaute työstä ei kuitenkaan enää horjuta häntä pitkäksi aikaa, ja palautuminen omaan tyytyväisyyden tilaan käy nopeammin. ”Ihmisen elämä koostuu ikään kuin monista erikokoisista ympyröistä, joihin kuuluu esim. työ, ihmissuhteet, henkisyys, seksuaalisuus ja omat erilaiset roolit ihmisenä. Ympyröiden koko määrää sen miten ne vaikuttavat elämään ja näistä ympyröistä koostuu ihmisen hyvinvointi. Kaikki kuitenkin tavoittelevat tyytyväisyyden tilaa.”

Ehkäpä henkilöt A ja B sekä minä tavoittelemme onnellisuutta ja tyytyväisyyden tilaa jossain määrin liian kapea-alaisesti esiintyjyyden tai työmenestyksen kautta. Annamme liikaa painoarvoa kritiikille, seuraaville töille ja kehuille. Henkilö C korostaa, että kaikista elämän ympyröistä on pidettävä huolta, koska ne kaikki ovat onnellisuuden palasia.

5.2.1 Kollegojen menestys ja ulkopuolelta tulevat paineet

Kysyessäni haastateltavilta, miten kollegojen menestys ja ulkopuolelta tulevat paineet vaikuttavat heihin, huomasin miespuolisen henkilön vastaukset paljon yksinkertaisemmaksi ja jopa sellaisiksi, mihin haluan itse pyrkiä.

Miehellä (henkilö A) ei ole kateuden tunteita kollegojaan kohtaan. Hänen mielestään on hienoa, jos kaverit saavat töitä, se ei ole häneltä itseltään pois. Tosin hän miettii, että hänen vakaalla työtilanteella on jotain tekemistä asian kanssa: jos hän

olisi freelanceri, joka joutuu hakemaan jokaisen työn erikseen, hän myöntää, että silloin hänessä voisi herätä kateuden tunteita muita kohtaan. ”Voin kyllä kuvitella, että jos oma työtilanteeni ei olisi näin vakaa ja turvattu, niin kollegojen menestys voisi varmaan herättää kateuden tunnetta. Siinä vaiheessa pitää vaan olla fiksu eikä antaa kateudelle valtaa, koska kyseessä on kuitenkin omat ystävät.” Itse olen niin tunteiden viетävänä, että en pysty samalla tavalla järjeistämään tunteitani kuin henkilö A tekee: jos olen kateellinen, niin olen kateellinen, mutta miten siihen suhtautuu, on eri asia. Annan omien tunteideni olla, kunnes ne häipyvät ja muuttuvat toisiksi tunteiksi, sekä koitan olla purkamatta niitä toisiin ihmisiin.

Miesmäisestä ajattelutavasta on hyötyä tällä alalla: ei jäädä vatvomaan tapahtuneita asioita, vaan porskutetaan eteenpäin. Esiintyjän ammatti on kilpaileva, ja siitä ei pääse yli, ainoastaan omaa suhtautumistaan voi muuttaa. Henkilö A mainitsee ulkopuolelta tulevista paineista koulutuksensa puutteen: hän ei ole valmistunut Teatterikorkeakoulusta ja kokee siitä riittämättömyyden tunnetta. Samaistun tähän todella vahvasti. Koen, että minulla ei ole lupaa kutsua itseäni näyttelijäksi, kun en ole opiskellut Teatterikorkeakoulussa. Tässäkin varmaan paras resepti olisi muuttaa omaa suhtautumistaan, jotta voisi olla onnellinen työssään. Täytyy ajatella, että riitän juuri sellaisena kuin olen, ja silloin koen rauhaa ja onnellisuutta.

Naisilla, henkilöillä B ja C, ilmenee selkeästi enemmän kateuden tunteita, mutta mielestäni se, miten he suhtautuvat asiaan on tärkeää. Henkilö C sanoo kollegojen menestyksen olevan kaksipiippuinen asia: jos on läheinen ystävä, menestys tuntuu kivalta, vaikkakaan se ei poista tunnetta, että haluaisi itsekkin samaa. ”Jos taas on joku vähemmän mukava kollega niin voi tulla sellainen olo että voi paska, tietysti toi saa ton homman. Fiilikset menee laidasta laitaan.” Tämä tuntuu olevan lähimpänä omaa ajatusmaailmaani: jotta voi kehittää omaa ammatillista onnellisuuttaan, on opittava suhtautumaan takaiskuihin, muuten lyö vain omaa päätänsä seinään. Ulkopuolisista paineista C mainitsee rahan, joka on freelancerilla melkein pä aina olemassa oleva murhe, mutta tähänkin asiaan hänen suhtautumisensa on ihailtavan rauhallista; aina sitä selviää, hän uskoo siihen.

Henkilö B kokee aiheuttavansa ulkopuoliset paineet itse itsellensä: hänellä on menestyneet taiteilijavanhemmat, joten hän on asettanut riman korkealle. Eräs

asia, jonka hän mainitsi ulkopuolisista paineista, kolahti minuun ja yritän muistaa sen jatkossa työkentällä: ”Ei ketään loppujen lopuksi kiinnosta toisten asiat, kaikki keskittyvät vaan itseensä.” Tämä on totta ja todella vapauttavaa. Esiintyvät taiteilijat, itseni mukaan lukien, tuntuvat olevan narsistista sorttia, joten he ajattelevat kaikkien keskittyvän heihin, vaikka tosiasiallisesti kaikki keskittyvät omaan elämäänsä. Kunhan tämän muistaisi, niin voisi elää täysin ilman ulkopuolelta tulevia paineita, joita tosiasiallisesti aiheutamme aivan itse.

Kollegojen menestyksestä B sanoo olevansa onnellinen ystäviensä puolesta, mutta jos työ oli sellainen, jonka hän olisi halunnut itse tehdä, niin kyllä se herättää kateutta. ”Kyllä toisten menestys provosoi, vaikka eihän se ole itseltä pois, mutta tähän alaan ihmiset lataa itseään niin paljon, että sitä täytyy jollain lailla käsitellä. Joskus näkee niitä, jotka kulkevat autuaina omaa tietään vailla kateden tunteita, mutta en usko että tällä alalla kukaan olisi täysin vapaa niistä.” Tätä seikkaa olen pohtinut paljon, ja olen samaa mieltä haastateltavan kanssa, että kukaan ei varmaan ole täysin vapaa kateuden tunteista tällä alalla tai sitten ei ole täysin rehellinen. Henkilö B on huomannut kateuden tunteiden tulevan siitä, että tarkastelee sitä, mitä itsellä ei ole. Sen sijaan pitäisi keskittyä niihin asioihin, jotka ovat hyvin omassa elämässä. Tästä minulle tuli mieleen eräs tärkeä asia: kiitollisuus. Se vaikuttaa ainakin minun onnellisuuteeni. Onnellisuusprofessorina tunnettu Markku Ojanen puhuu onnesta näin: ”Onnen salaisuuksia on se ymmärtäminen, että jokaisella on jotakin kiitollisuuden aihetta.” (Ojanen 2013, viitattu 26.10.2013) Markku Ojaseen oivallus kiitollisuudesta on tärkeä juuri esiintyvän taiteilijan onnellisuuden kannalta, minkä myös henkilö B on ymmärtänyt. On oman energiansa tuhlaamisesta, jos miettii koko ajan, mitä muilla on ja mitä minulla ei ole. Tästä on ajatuksesta saanut itseni useasti kiinni. Se nakertaa ihmisen itsetuntoa ja näin ollen vaikuttaa myös onnellisuuden tilaan. Kiitollisuus olemassa olevista asioista on siis tärkeää. Stutz & Michels puhuvat kirjassaan kiitollisuuden virtaus -harjoituksesta. Harjoituksessa valitaan asioita, joista voi olla elämässään kiitollinen, varsinkin sellaisia, joita pitää tavallisesti itsestään selvinä. Ne luetellaan hiljaa mielessä ja tarpeeksi hitaasti, jotta voi tuntea jokaisen asian arvon. Kiitollisuus kehittää sydämessä lisää kiitollisuutta, ja energia, jota ihminen nyt luovuttaa, on heidän mukaansa Kiitollisuuden virtausta. (Stutz & Michels 2012, 158.)

Kiitollisuuden virtaus on olotila, johon haluaisin päästä sisään, en vain hetkittäin,

vaan kokonaisvaltaisesti. Luulen, että silloin minulla olisi hallussani eräs onnellisuuden tärkeimmistä palasista.

5.3 ”Normaali elämä”

Mitä on normaali elämä? Onko esiintyvän taiteilijan ammatti normaalia vai vieraannuttaako se tavallisesta arjesta?

Henkilön B mukaan näyttelijän ammatti on ihan yhtä normaalia tai epänormaalia kuin vuorotyötä tekevän ihmisenkin. Se on totta, rupesin miettimään lentoemäntiä, jotka tekevät töitä vuorokauden ympäri. He asuvat hotelleissa, kärsivät aikaerosta pitkillä lennoilla ja ovat töissä enemmän kuin kotonaan. Tällaisia ammatteja on muitakin, joten ehkäpä freelance-näyttelijä ei ole kaikkein kummallisimmin työ. Kaikissa töissä on tietenkin omat hyvät ja huonot puolensa, niihin on vain löydettävä tasapaino oman arkielämänsä kanssa, kuten jo aikaisemmin totesin.

Tasapainoa elämäänsä hakee myös henkilö B, varsinkin nyt pienen lapsen äitinä. Hän koittaa pitää selvät rajat koti- ja työelämän välillä. Avomiehen kanssa on sovittu, että tekstiä ja lauluja ei opetella kotona, vaan junamatkat saavat riittää siihen. Hän kertoo myös äitiysloman olleen suuri kasvun paikka ja oivallus oman onnellisuuden määrittelemiseen: ”Tietyissä kohtaa sain etäisyyttä omaan tekemiseen ja pääsi myös irti teatterin arjesta; huomasin, että olin rinnastanut teosten onnistumisen onnen tunteeseen. Sain äitiyslomalla kiinni siitä ajatuksesta, että olen kotona ja siellä on ihanaa olla.” Itse olen jo etukäteen panikoinut kotiin jäämistä lapsen kanssa joskus tulevaisuudessa, vaikka siinä ei ole mitään järkeä. Pelkään, etten osaa olla rauhassa kotona. Annan kuitenkin mahdollisuuden sille ajatukselle, että lapsen kanssa kotona oleminen voisi olla siitä suurinta onnea ja se tasapainoittaisi esiintyvän taiteilijan elämän hektisyyttä ja suorituskeskeisyyttä. Minä en olisikaan enää pääosassa, ja se on virkistävä ajatus.

Henkilö C kokee normaalielämän kaikkoavan, kun ensi-ilta lähestyy, ja hän on täysin irti todellisuudesta. Harjoitusprosessi tunkeutuu uniinkin. Tämän sain kokea omakohtaisesti hyvin vahvasti tänä syksynä, kun synnytin ensimmäistä kertaa

isoa roolia ja vielä Suomen suurimmalla teatterilavalla, joka tuo omat haasteensa. Olen aikaisemmin onnistunut erottelemaan kotielämän ja työelämän, mutta tällä kertaa se ei onnistunut: toin kaikki työt kotiin, analysoin, harjoittelin ja mietin pääni puhki, miten selviytyisin roolista kunnialla. Silloin normaalielämästä ei ollut tietoaakaan, ja se oli tietysti kovin raskasta avopuolisolleni. Onneksi kuitenkin ensi-illan jälkeen tilanne rauhoittui, kun esitys oli uomissaan. Tilalle tuli kuitenkin odottamatta pohjaton tyhjiys ja masennus harjoituskauden päättymisestä. Olin jollain tavalla jäänyt koukkuun niihin fiiliksiin, joita harjoituskaudella sain. Onnellisuudesta ei ollut tietoaakaan, itkin ensi-illan jälkeen jo valmiiksi sitä hetkeä, kun joudun luopumaan roolista. En pystynyt elämään hetkessä. Se, mikä maadoitti minut ja mitä kautta sain otteen itsestäni jälleen, olivat kotityöt, ne olivat jotakin konkreettista ja turvallista. Onni taitaa kuitenkin olla elämän pienissä asioissa, kuten pyykinpesussa. Henkilö C mainitsee omat selviytymiskeinonsa: ”Usein tarvitsee jonkin irtioton heti ensi-illan jälkeisenä päivänä että pääsee takaisin todellisuuteen. Koti on paras keino löytää arkirutiinit uudelleen.”

Nuorin henkilö A ei erottele arki- tai työelämää, hänen elämänsä on teatterissa. Hän sanoo, että työn takia ei oikeastaan kerkeä tutustua uusiin ihmisiin ja ystäväpiiri koostuukin samassa työpaikassa olevista ihmisistä. ”Näytöksen jälkeen ilta-kymmeneksi on vaikea sopia treffit jonku muun kuin työkaverin kanssa. Kesällä sen normaalin elämän puuttumisen tajusi kun ei ollutkaan näytöksiä ja harjoituksia täyttämässä päivää.” Tämä on se realiteetti, joka iskee freelancerilla vasten kasvoja heti harjoitusperiodin päätyttyä. Olen oppinut tämän jo varhain aikaisemmista produktioistani, ja koitan olla laiminlyömättä perhettäni ja lapsuudenystäviäni. He ovat ne ihmiset, jotka tekevät minut onnelliseksi ja pysyvät elämässäni, oli minulla töitä tai ei. Toki olen saanut uusia kestäviä ystävyysuhteita myös töiden kautta, mutta se ei ole ollut helppoa. Monilla alan ihmisillä oman edun tavoittelu on niin huipussaan, etteivät he itse edes huomaa sitä, ja silloin satutetaan ihmisiä. Olen kasvattanut paksumpaa nahkaa ja en avaa sydäntäni enää niin helposti uusille tuttavuuksille. Onneksi kuitenkin olen törmännyt ja tutustunut myös näihin ihaniin ihmisiin, joista on tullut minulle todella tärkeitä elämässäni. On ihanaa, että ystäviä löytyy samalta alalta, silloin voi jakaa työasioita ihan eri tavalla ja puhua samaa kieltä.

5.4 Haaveita, toiveita ja esiintyvän taiteilijan onnellisuus

Kysyin haastateltaviltani mikä tekee heidät onnelliseksi ja mitä he toivovat tulevaisuudeltaan. Löysin jokaiselta jonkin onnellisuuden palan, joka sopii minun elämäni. Henkilö A painiskelee selvästi vielä oman yksityisen elämänsä kanssa eikä löydä vielä tasapainoa. Hän sanoo, että ystävät tekevät hänet onnelliseksi. Hänelle työ on elämäntapa, mutta kuitenkin hän tiedostaa samalla, että työ on liian suuressa osassa hänen elämässään. Tulen surulliseksi hänen vastauksestaan, ja olen vakuuttunut, että vahvistamalla yksityistä elämää onnikaan ei olisi enää niin kaukana. Hänen haaveitaan ovat nähdä maailmaa, perustaa perhe ja asettua. Nämä asiat tekisivät hänet onnelliseksi.

Sekä A että B puhuvat esityksen jälkeisestä onnen tunteesta, hurmuksesta, joka ei kuitenkaan ole pitkäkestoista onnellisuutta. ”Hetken huuma, joka vaikka saadaan jostakin esityksestä ei ole onnea, se voi olla nautinnollisen tuntuista, muttei ole onnea.” Tämä on totta, tunne kestää jonkin hetken, mutta haihtuu pian pois. Tämä tunne on myös todella addiktoiva, itse en tiedä, osaisinko elää ilman näitä adrenaliinihiikkejä, niiden avulla tunnen olevani elossa. Ehkä ne voisivat kuitenkin olla onnellisuuden jokin palanen, tieto siitä, että pääsee lavalle ja pääsee tuntemaan esityksen jälkeisen hyvänolon tunteen.

Henkilö B vastaa varmasti ja lyhyesti, että hänet tekee tietenkin onnelliseksi oma lapsi ja avomies. Hänelle yksityinen elämä on tärkeämpää kuin ammatillinen elämä. Kuitenkin hän sanoo, että hyvä yksityiselämä ei voi kompensoida ammatin puutetta: ”Varsinkin jos on vahva kutsumus näyttelijäntyöhön, se ei auta vaikka olisi kuinka onnellinen yksityiselämässä, ne on vähän niin kuin kaksi saraketta.” Lopputulema hänellä on, että täysipainoiseen onnelliseen elämään tarvitaan molemmat elämät, varsinkin, kun ammatti, jota toteuttaa, on kutsumus. Tulevaisuuden toiveena on, että hänellä olisi hyvä olla ja mielenrauha sillä tiellä, jonka hän on valinnut. Se on myös minun harras toiveeni: olla tyytyväinen juuri siihen missä on ja mitä tekee.

Henkilö C on onnellinen, jos lapsilla on kaikki hyvin. Myös perusturva on tärkeää: koti ja ruokaa pöydässä. Onnellisuuteen siis liittyy se, että on töitä, joista saa rahaa. Hän kokee, että itsensä toteuttaminen tällä alalla tekee hänet onnelliseksi. Freelancerin työ sopii hänelle: ”Freelancerin epävarmuutta enemmän mua pelottaa ajatella, että mulla olisi loppuelämäksi paikka teatterista. Mulle onni on vapauden tunnetta.”

Tällä hetkellä yhdyin tähän tunteeseen täysin, kuten jo aikaisemmissa pohdinnossani kävi ilmi. C toteaa onnellisuuden koostuvan monesta eri palasesta, ja se pitää paikkansa nytkin, kun häneltä kysytään asioita, jotka tekevät hänet onnelliseksi. Tulevaisuudessa hän haluaisi pysyä lastensa kanssa terveenä ja että lapsilla menisi tulevaisuus hyvin ja hänellä olisi elämässään rakkautta.

Haastateltavien kautta tajusin syvemmin monien asioiden summan onnellisuudessa: ei voi olla pelkästään työ tai pelkästään oma yksityinen elämä, joka tuo täytymyksen. Kultainen keskitie on varmasti paras: sopivasti töitä ja omaa elämää, mutta harvoinpa tilanne on täydellinen. Silloin oma suhtautuminen asioihin on tärkeää. Nyt minusta tuntuu, että on mahdollista olla silti onnellinen ja tyytyväinen, vaikka asiat eivät olisikaan toivomallani tavalla. Siihen auttaa kiitollisuuden harjoittelu, meillä kaikilla on jotain, mistä olla kiitollinen.

6 LÖYTYIKÖ AVAIN?

Onnellisuus tulee varmaan olemaan ikuinen mysteeri, kaikki yrittävät tavoittaa sitä, mutta eivät välttämättä tiedä miten. En tiedä itsekään, olenko lähempänä totuutta pohtiessani onnellisuuden kysymystä. On varmaa, että siihen vaikuttavat monet tekijät, kuten opin haastateltaviltani. Professori Markku Ojanen korostaa, että onni on pienistä asioista muodostuva verkko, ei suinkaan yksi valtava juttu (Ojanen 2013, viitattu 26.10.2013). Mitä ne pienet palaset loppujen lopuksi ovat? Jokaiselle onnea tuovat asiat ovat kuitenkin erilaisia, ja siksi onkin mahdotonta sanoa tarkalleen, mitä pitää tehdä, jotta olisi onnellinen. Hain vastausta juuri niihin tekijöihin, jotka vaikuttavat esiintyvän taiteilijan onnellisuuteen, ja yhtenä konkreettisena asiana on itsensä toteuttaminen alalla: se tuntui nousevan todella tärkeäksi tekijäksi. Kaikilla haastateltavilla ja minulla itselläni esiintymisvietti on niin voimakas, ettei sitä vastaan voi taistella, ja jos taistelee, luulen, että lopputuloksena olisi todella onneton ihminen.

6.1 Epävarmuuden harmoniaa

Olen leikitellyt tämän prosessin aikana sillä ajatuksella, että menisin opiskelemaan niin sanotusti normaaliin ammattiin ja sitten normaaliin työhön. Se ajatus kauhistuttaa minua. Huomaan olevani onnellisimmillani, kun en tiedä, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Miksi asia on näin? En tiedä, sekin on mysteeri. Tiedän vain, että tätä työtä minun kuuluu tehdä. Tiedän myös, että minun kuuluu rakastaa perhettäni, kotiani, siivoushetkiä, ottaa vastaan aplodeja esityksen jälkeen, nähdä maailmaa, olla surullinen, itkeä, nauraa, välittää ystäväistäni, uida meressä, olla epävarma, esiintyä, olla riittävä ja riittämätön; tämä kaikki tekee minut onnelliseksi. Veitsen terällä oleminen täyttää minun sieluni, ja ilman sitä en voisi ikinä olla täysin onnellinen. Pablo Neruda päättää minun tutkimukseni sanoihin, joiden mukaan haluaisin elää elämäni. Tässä kiteytyvät minulle tärkeimmät palaset, joita esiintyvänä taiteilijana tarvitsen ollakseni onnellinen.

Hidas kuolema

Kuolee hitaasti hän,
joka ei matkusta eikä lue,
ei kuuntele musiikkia,
ei rakasta itseään.

Kuolee hitaasti hän,
joka tuhoaa oikean rakkautensa,
joka ei anna itseään autettavan.

Kuolee hitaasti hän, joka muuttuu tavan orjaksi,
käyden joka päivä samoja polkuja,
joka ei muuta rutiinia
ja joka ei riskeeraa vaihtamalla vaatteittensa väriä
tai puhumalla muukalaisten kanssa.

Kuolee hitaasti hän, joka kieltää intohimonsa
ja niiden tunteiden kuohun, jotka kirkastavat katseen
ja eheyttävät särkyneet sydämet.

Kuolee hitaasti hän, joka ei vaihda elämänsä tyyliä,
kun on tyytymätön työhönsä ja rakkauteensa,
joka ei riskeeraa varmaa epävarman sijaan,
jotta voisi kulkea unelmiensa perässä,
joka ei anna itselleen mahdollisuutta
ainakin yhden kerran elämässään paeta viisailta neuvoilta.

Elä tänään, riskeeraa tänään, tee tänään,
älä anna itsesi kuolla hitaasti,
älä unohda olla onnellinen.

Pablo Neruda

LÄHTEET

- Autio, R. 2009. Verkkodokumentti. Taskutietoa teatterista 2009- Teatterin tiedotuskeskus. Viitattu 27.10.2013. Saatavissa: http://www.tinfo.fi/dokumentit/taskutietoa_teatterista_2009_2203111609.pdf
- Autio, R. 2013. Verkkodokumentti. Ammattinetti. Viitattu 27.10.2013. Saatavissa: http://www.ammattinetti.fi/ammattialat/detail/3/89_ammattiala
- Jansson, T. Sitaatti teoksesta Taikatalvi. Laajarinne, J. 2009 Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Jansson, T. Aforismi. Teoksessa Muumit ja olemisen arvoitus. Laajarinne, J. 2009 Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Lama, D. 2013. Verkkodokumentti. Dalai Lama Quotes. Viitattu 26.10.2013. Saatavissa: <http://www.dalailamaquotes.org/category/dalai-lama-quotes-on-happiness/>
- Muhonen, J. 2013 aforismeja. Viitattu 27.10.2013. Saatavissa: <http://sirpa.hirvikoski.fi/onnen/mitaonni.html>
- Neruda, P. 2013. Verkkodokumentti. Elämänmuutos. Viitattu 27.10.2013. Saatavissa: <http://elämänmuutos.fi/hidas-kuolema/>
- Ojanen, M. 2013. Verkkodokumentti. Markku Ojanen. Viitattu 26.10.2013. Saatavissa: <http://www.markkuojanen.com/psykologia/onnellisuus/kiitollisuus-auraa-tieta-onnen/>
- Porento, S. Mietelause. Teoksessa Miksi näyttelen?. Tola, P. 2007 Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.
- Schache, R. 2012. Sydämen viisaus. Saarijärvi: Minerva Kustannus Oy.
- Seneca, L. A. Aforismi. Teoksessa Sydämen viisaus. Schache, R. 2012 Saarijärvi: Minerva Kustannus Oy.
- Stutz, P & Michels, B. 2012. Onnen työkalut. 2012 Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

LIITTEET

Haastattelukysymykset:

1. Kuvaile elämäntilannettasi
2. Miten olet päätynyt alalle?
3. Onko sulla ollut muita vaihtoehtoja ammatiksi?
4. Miten ammatillinen menestys vaikuttaa onneen?
5. Mikä tekee sinut onnelliseksi?
6. Mikä saa sinut pysymään alalla, oletko koskaan miettinyt alanvaihtoa?
7. Vieraannuttaako esiintyvä ala ”normaalista elämästä”?
8. Miten kollegojen/ystävien menestys vaikuttaa sinuun? Koetko ulkopuolelta tulevia paineita ammattiisi liittyen?
9. Miten onnistuu perheen ja työn yhdistäminen? Oletko kokenut joutuvasi tekemään uhrauksia jomman kumman kustanuksella?
10. Onko tämä ammatti sinulle elämäntapa vai ”pelkkä työ”? Onko niiden erottaminen edes mahdollista?
11. Mitä unelmia sinulla on?

Tohtori Zivago Helsingin kaupunginteatteri:

<http://www.hkt.fi/ohjelmisto/play.php?name=toht&lang=fi>

traileri ensi-illasta: <http://www.youtube.com/watch?v=yMpAKfUI4ro>